

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Iustitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

III. An præter Scripturam seu verbum Dei scriptum admittendæ sint
traditiones.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

facile potest vnitatem fidei scindere, communio-
nem Ecclesiæ turbare, hierarchiæ Ecclesiasticæ
ordinē peruertere, scripturę textum frequentibus
versionibus corrumpere, simplicitatem fidelium
offendere, scandala & hæreses disseminare, Reli-
gionis Christianæ Maiestatem violare, sicut & re
ipsa apud Sectarios accidere compertum est. De
qua re plura Hosius in dialogo de Sacro vernacu-
le celebrando.

Neque aduersus hęc doctrinam pugnat disser-
tatio Apostoli I. Cor. 15. de cognito idiomate in
Christianorum conuentibus vsurpando, nisi si-
mul addit, qui interpretetur &c. Ea enim spectant
partim ad exhortationes & collationes spiritua-
les, vt docent antiqui Patres, Cyprianus in epist.
ad Pompeium, Basilius in quæst. breuibus q. 278.
Augustinus lib. 2. de baptismo contra Donatistas
cap. 8. Ambrosius, Theodoretus, Sedulius, Hay-
mo, & Oecumenius in eundem locum: partim
sermo est de Canticis spiritualibus, quæ olim in
Ecclesia ab ipsis Christianis composita, ad com-
munem populi instructionem, ædificationem, &
consolationem, in Christianorum conuentibus
publice cani consueuerunt, vt post Dionysium c.
3. & 4. de diuin. nom. tradit Eusebius lib. 2. hist.
cap. 17. ex Philone, & pluribus persequitur Bel-
larminus cit. cap. 15.

Cæterum contra assertionem 3. varia obijciunt
Sectarij; sed potissimum hæc duo. Primum est,
quod ipse Hieronymus libro de optimo gen. in-
terpret. & comment. in Prophet. & Ecclesiast.
docet, quædam aliter fuisse vertenda, quam nunc
in versione nostra vulgata leguntur.

Respondeo cum Bellarmino cit. lib. 2. cap. 10.
etsi nostra versio, saltem maiori ex parte, sit Hier-
onymi, vt superius dictum; quatuor tamen de-
causis accidere facile potuisse, vt quædam in nostra
editione aliter legantur, quam ipse legenda cen-
suerit. I. est error librariorum, qui tamen caute
admittendus est, præsertim vbi lectio quædam o-
mnibus fere correctioribus exemplaribus com-
munis est, & longo vsu approbata videtur. II. Varia
significatio vocabulorum, in quam S. Hierony-
mus intuens, modo hanc versionem, modo aliam
præferendā celsit, quod de se ipse testatur l. 1. Apo-
logiæ cõtra Ruffinũ, vbi dicit, se psalmo 2. vertisse,
Adorate pure. & in cõmentarijs tamen exposu-
isse, *Adorate filium*, quoniam vox hebræa ambi-
gua est. III. Quod proinde ipse Hieronymus
suammet versionē, aut etiam sententiã, in com-
mentarijs expressam, recensuit, & mutandam iu-
dicauit. IV. Quia certo Ecclesiæ iudicio quan-
doque factum est, vt prima versionis lectio rite-
neretur, licet eam Hieronymus mutandam cen-
seret. Vbi statendum, maiorem Ecclesiæ auctori-
tatem esse, quam Hieronymi.

Alterum est, quod noui Sectariorum literio-
nes obijciunt, multos in nostra versione, tam
veteris, quam noui testamenti, legi solœcismos
& barbarismos. Sed expedita responsio est. I.
Similia reperiri apud ipsosmet Scriptores sacros,
Euangelistas scilicet & Apostolos, præcipue
apud Sanctum Paulum in epistolis, & Ioannem
in Apocalypsi, quæ tamen nisi impudentissimus

iure reprehendat; vt nec in classicis linguæ lati-
næ auctoribus, in quibus itidem non dissimi-
lia subinde leguntur. II. Pleraque errata, quæ
obijciuntur, nec sunt solœcismi, nec barbarismi,
sed partim exempla imperitiæ Prædicantium,
qui ignorabant, eadem apud optimos latinæ
linguæ auctores fuisse vsurpata; partim hebrais-
mi, hellenismi, archaismi, & similes tropi ac fi-
gura. III. Eruditissimi, & linguæ latinæ peri-
tissimi Patres semper iudicarunt, eiusmodi non-
nullam in grammaticæ regulis incuriam scripto-
ribus sacris, ac eorum interpretibus, imo & ipsis
quandoque Ecclesiasticis tractatoribus, non esse
vitio vertendam: in quibus res ipsę potius, quam
verba spectanda sint; & à quibus bene viuendi,
non loquendi scientia discenda sit. Ita diserte
docent Arnobius lib. 1. cõnt. genres, Hierony-
mus in cap. 40. & 47. Ezechielis, Augustinus lib.
2. doct. Christ. cap. 13 & lib. 3. cap. 3. & lib. 4.
c. 10. & in psalm. 50. & libro de catechizandis ru-
dibus cap. 9. S. Gregorius præfatione in libros
Moralium, & Agobardus Episcopus Lugdunen-
sis apolog. ad Fredegisum, Breuiter idem Augu-
stinus in psalmum 148. *Melius est, inquit, vt nos
reprehendant Grammatici, quam non intelligant populi.*
Quæ omnia fusius persequitur Iacobus Gretserus
tom. 1. Defensionis Bellarmini l. 2. de Verbo Dei
c. 14. vbi etiam ipsorum Sectariorum quorundã
iudicio ac Censura, retundit Wittackeri, Iunij,
ac præcipue Hunnij maledicentiam; qui vulga-
tam versionem latinam tãquam barbaram ac so-
lœcam non minus imperite, quam impudenter
traducunt.

DVBIVM III.

*An præter scripturam, seu verbum
Dei scriptum, admittenda sint
traditiones, seu verbum Dei
non scriptum.*

S. Thomas 2. 2. q. 1. a. 8. 9.

Nomine Traditionis hoc loco generatim in-
telligitur doctrina aliqua ad religionem per-
tinens, quæ nec in scriptura aperte traditur, nec
ex sola per se scriptura infallibiliter seu euidenter
colligitur. Quæ etiam vocatur Verbum Dei
non scriptum; maxime si quæ traditio immedia-
te ab ipso Christo profecta sit; quia vtique ver-
bum Dei est, quidquid Christus docuit, siue ab
Euangelistis & Apostolis postea scripto compre-
hensum fuerit, siue voce traditum. Sed & traditi-
ones Apostolorũ, ac Ecclesiæ, in materia Religio-
nis, verbum Dei non scriptum recte dicuntur, hoc
ipso, quod diuino spiritu ac nutu traditæ sunt, iu-
xta illud Matthæi 10. v. 20. *Non enim vos estis qui lo-
quimini, sed spiritus patris, qui loquitur in vobis.* Et
Act. 15. v. 28. *Visum est spiritui sancto, & nobis.* Quo
posito, huius temporis Nouatores respondent,
scripturam esse vnicam fidei normam; nec esse
vllas traditiones, seu verbum Dei non scriptum,
quod pro fidei & Religionis norma habendũ sit:
adduntque, id esse comune tam nouo, quã veteri

testamento, post legem à Moyse scriptam: cuius etiam testimonio id potissimum probant; Deuter. 4. v. 2. & cap. 12. v. 32. *Quod præcipio tibi hoc tantum facito.* &c. Eadem fuit olim communis omnium hæreticorum sententia, vt inferius dicitur.

97 Contraria est omnium Catholicorum sententia: quam expresse definiuit Concilium Tridentinum sess. 4. decret. de canon. scriptur. vbi dicitur: *Sacro sancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, perficiens, veritatem (fidei) & disciplinam morum contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore, ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu Sancto dictante, quasi per manus tradita, ad nos usque peruenierunt; orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris, quàm noui testamenti, cum vtriusque, vnus Deus sit auctor; nec non traditiones, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam ore tenus à Christo, vel à Spiritu Sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipit & veneratur.*

98 Quæ Catholica veritas probatur primo ex ipsa scriptura sacra, quæ aperte nonnunquam traditiones commendat. Vt 2. Thess. 2. v. 14. *Itaque, fratres, state, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vbi Apostolus, quamuis iam post scriptum Euangelium, aliaque scripta quædam Euangelica, expresse præcipit, vt etiam traditiones non scriptæ obseruentur. Item 1. Cor. 11. v. 2. *Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis; & sicut tradidi vobis (vtique voce) præcepta mea (non Christi tantum) tenetis.* Si autem sola scriptura religionis norma esset, propter eius duntaxat obseruationem laudandi essent Corinthij. Similis est locus 1. Tim. 6. v. 20. *O Timothee depositum custodi: vtique verbo traditum.* Et ex veteri testamento habemus illud Ecclesiastici 8. v. 9. *Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in prouerbis eorum conuersare: ab ipsis enim discis sapientiam.* Et v. 11. *Non te prætereat narratio seniorum; ipsi enim didicerunt à Patribus suis: quoniam ab ipsis discis intellectum.*

99 Quo spectant etiam alia scripturæ loca, quibus docetur, nõ omnia fidei dogmata, seu disciplina Ecclesiasticæ instituta, viua voce à Christo tradita, fuisse ab Apostolis & Euangelistis cõscripta; Vt Ioanis 16. v. 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quacumque audierit loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis.* Ita etiam Luca 24. v. 27. *Christus incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Et tamen quænam in particulari scripturæ veteris loca, & qua ratione Christum significant, quæue Christi fuerit eorum locorum interpretatio, nullibi scriptum est. Et rursum Act. 1. v. 3. de Christo dicitur, quod Apostolis se manifestauerit per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei; nempe de Ecclesiæ futuro statu & institutis. Denique Ioannis vlt. v. 25. dicitur: *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere*

posse eos; qui scribendi sunt libros. Vbi quidem Ioannes facta solum Christi commemorat, sed quibus vtique etiam dicta eiusdem admisceretur; sicut nullum prope factum Christi à Ioanne, aut alijs Euangelistis, sine aliquibus eiusdem dictis commemoratur. Ea vero dicta & doctrina Christi cum nusquam scripta sint, ad traditiones ac Verbum Dei scriptum pertinent.

Secundo probatur Catholica doctrina peculiaribus quibusdam exemplis diuini cultus & obsequij, iam olim tempore scriptæ legis (quam tamè vt dictum, aduersarij non minus, pro eo tempore vnicam fidei ac religionis normam constituerunt) extra scripturam legitime instituti, vel suscepti: quæ quidem iam olim contra Huiusmodi & Hailbrunnerum notauit & fusius defendi in apologetico prolatione de colloquio Ratifponensi c. 9. Etenim I. Dauid absque vlllo scripturæ mandato, constituit statim lege cantores in organis Musicorum, nablis, videlicet, & lyris, & cymbalis vt resonaret in excelso sonitus lætitiæ, & coram arca Domini recitarentur operum eius, & glorificarent, atq; laudarent Dominum Deum Israel. 1. Paralipomenon 15. v. 16. & c. 16. v. 4.

II. Dauid ac Salomon absque vlllo scripturæ diuinæ præcepto, templum Domino ædificandum curarunt, & varijs quoque imaginibus ac statutis exornandum, 1. Paralipomenon 17. & 2. Paralipomenon 4.

III. Ezechias sine scripturæ mandato, cõmuni consilio Principum & vniuersi cõtus Hierusalem statuit, posse ob hanc quoque causam, quod Sacerdotes, qui possent sufficere phas celebrando, sanctificati non essent, licite mense secundo celebrari phasce, 2. Paralipomenon 3. v. 2. & 3. Neque enim Numerorum 9. v. 10. & sequentibus, quidquam hac de re statuitur, sed solum conceditur duobus hominum generibus, vt pascha secundo mense celebrare possint; primo, si quis immundus, deinde si quis in itinere esset. Et additur: *Si quis autem mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phasce, exterminabitur anima illa de populo suo, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo.* Quæ lex tantum abest, vt Ezechia & Sacerdotibus alijque, qui nec immundi, nec in itinere erant, differendi paschæ celebrationem indulsent, vt eiusmodi dilationem, nisi aliqua exceptio admittatur, potius aperte damnaret. Quo spectat etiam quod ibidem 2. Paralipomenon 30. v. 18. dicitur, *Magna etiam pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit phasce, non iuxta quod scriptum est.* vbi Prædicantes ipsi coadi sunt fateri, Ezechiam hæc fecisse, aut ex peculiari Dei reuelatione, vel ex instinctu & consilio Prophetæ Isaia. Quo tamen ipso fateri coguntur, aliquid cultum, absque scripto Dei mandato, etiã in veteri lege susceptum Deo placuisse; atq; adeo non omnem additionem ad cultum, & detractionem circa cultum à Deo fuisse prohibitam; neque vero etiam Pentateuchum Moysi fuisse vnicam normam cultus & religionis populo Iudæorum.

IV. Eiusdem Reges Ezechia ductu, & simul etiam cõmuni multitudinis cõsensu factum est, vt ad vnius hebdomadis Paschalis à lege præscriptæ festiua sollempnitatè alia hebdomas Paschalis adijceretur. 2. Paralip. 30. v. 23. Vbi Huiusmodi: *Respondetur, inquit, etsi hoc postremum non habebat ex verbo*

scripto, tamen ex verbo Domini habuit per Prophetam saepe dictum (Isaiam) annuntiato, hoc est, voce tradito. Vbi parum abest, quin Hunnius hac in re se Catholicum profiteatur.

V. Iofias præter legem, & morem omnium Regū Israel, à diebus Samuelis Prophetæ, splendidissimum celebravit pascha 2. Paralipomenno 35. Vbi cum Iofias longe plures, quam lex iusserat, victimas ac sacrificia paschalia obtulerit, Sacerdotesq; eas in honorem Dei maclarint, plane sequitur, aliquid in diuino cultu, extra legem scriptam, à Iofia & Sacerdotibus in paschatis illius celebratione fuisse additum.

104 VI. Accedit solemnitas Phurim; quam in memoriam diuini beneficii, quo populus Israel à tyrannide Amanis liberatus fuerat, scripta hac de re epistola, cunctis Iudæis omni studio seruandam proposuerunt Esther & Mardocheus Esther 9. vers. 23. Vbi post mandatum Mardochei recitatum dicitur; suscepisse Iudæos in solemnem ritum cuncta, quæ eo tempore facere coeperant, & quæ Mardocheus literis faciendæ mandauerat. Et vers. 27. ritum differitur; suscepisse Iudæos super se, & semen suum & super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies (Phurim) absque solemnitate transigere quos scriptura restatur, & certa expetunt tempora, annis sibi iugiter succedentibus. Isti sunt dies quos nulla unquam debet obliuio; & per singulas generationes cunctæ in toto orbe Provincia celebrabunt; nec est vlla ciuitas, in qua dies Phurim, id est sortium, non obseruentur à Iudæis, & ab eorum progenie, qua his ceremonijs obligata est. Et mox dicitur, Reginam & Mardocheum scripsisse epistolam secundam, ut omni studio dies ista solemnitas sanciretur in posterum. Ex quibus manifestum est, festos hos dies non fuisse liberæ obseruationis, vt falso Prædicant dixerant (quamuis id ipsum etiã nostro argumento nil præiudicaret) sed necessario ab omnibus obseruandos.

105 VII. Absq; vilo etiam scripturæ præcepto aut præscripto, Machabæi in memoriam expurgati templi, similiter instituerunt nouam illam festiuitatem Encæniorum, 1. Machabæorum 4. v. 56. & 59. Vbi non solum dicitur factam esse dedicationem altaris diebus octo, & oblata fuisse holocausta cum letitia &c. & ornata faciem templi coronis aureis & scutulis, & dedicatas portas, & passophoria, &c. sed etiam additur: Et statuit Iudas, & fratres eius & vniuersa Ecclesia Israel, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo, à quinta & vigesima die mensis Casleu, cum letitia & gaudio. Vbi noua rursus obligatio eius festi celebrandi indicata est. Quam agnoscunt etiam Iudæi, qui hæc ipsam festiuitatem in suum calendarium, inter cæteras anni festiuitates celebrandam retulerunt. Confirmat deniq; Christus, qui eundem cultum etiam sub opinione necessitatis susceptum, non improbauit, sed sua quoq; præsentia condecorauit & confirmauit, Ioannis 10. v. 22.

106 Quibus exemplis insuper etiam addimus sequentia. Nimirum VIII. Tam in lege naturæ, quam in lege scripta, fuit aliquod remedium diuinitus institutum, ad expiandum peccatum originale, etiam pro fœmellis; & tamē nulla vspiã in scri-

ptura de eo fit mentis; vt proinde sub lege quoq; scripta, necessario aliquid, etiam sub ratione dogmatis & cultus, obseruandum esset, in scripturis nusquam traditum.

IX. Exploratores terræ promissionis, non improbante etiam postea Iosue, securitatem ac indemnitate publica fide ac iure iurando promiserunt Raab, eiusq; domui Iosue 2. v. 14. cum tamen alioqui Deus omnem illum populum gladio & vastatione delendum mandauerit, ac simul pacta & fœdera cum eis in eunda vetuerit, Exodi 34. v. 15. & Deut. 7. v. 2.

X. Gedeon præter comunem legem Moyfis, sacrificauit extra tabernaculum, etiam cum Sacerdos non esset, vt pote ex familia Manasse, non Leui descendens, Iudicum 6. v. 20. & 25. XI. Idem fecit Manue, Iudicum 13. v. 16. & 19.

XII. Samson accepit vxorem Philisthæam & alienigenam, contra comunem legem Moyfis, diuino tamen instinctu & impulsu ductus, Iudicum 14. v. 4. vbi dicitur: Parentes autem eius nesciebant, quod res à Domino fieret, & quæ eret occasioem contra Philisthim.

XIII. Samuel etsi non ab Araone ortus, sacrificauit tamen & nouum altare erexit 1. Regum 7. v. 9. & 17. qui etiam sacrificauit in Excelso, vbi nec tabernaculum, nec arca Domini erat 1. Reg. 9. v. 12. & seq.

XIV. Dauid necessitate ductus, comedit panes sanctificatos, quos alioquin ei edere non licebat 1. Regum 21. v. 6. idq; ipsum velut recte factum tuetur Christus Matthæi 12. v. 3.

XV. Idem Dauid absq; præcepto & præscripto scripturæ instituit & celebravit nouam solemnitate translationis arcæ ex Cariathiarim, ac domo Aminadab, in domum Obededom: vbi simul etiam cum omni Israele iudebat coram Domino, in omnibus lignis fabricatus & ciuibus, & lyris, & tympanis, & sistris, & cymbalis. 2. Regum 6. v. 5. & 1. Paralip. cap. 13. v. 1.

XVI. Simili ratione idem Dauid nouo Tabernaculo extructo, diuerso à Mofaico, quod remanserat in Gabaon, adduxit arcam Dei de domo Obededom in ciuitatem Dauid cum gaudio: & erant cum Dauid septem chori, & victima vituli. Cumq; transcendissent, qui portabant arcam Domini sex passus, imolabat bouem & arietem; & Dauid saltabat totis viribus ante Dominum. Porro Dauid erat accinctus Ephad lineo qui insuper etiam præter Leuitas, Cantores, & Sacerdotes ad nouum tabernaculum, vbi arca erat, in ciuitate Dauid constitutos, deputauit etiam alios Sacerdotes ad sacrificia peragenda coram Tabernaculo Domini in Gabaon. 2. Reg. 6. v. 12. & 1. Paral. 16. v. 1. & 39. Quæ omnia, si circumstantias spectes, absque præcepto aut præscripto scripturæ facta sunt.

XVII. Idem Dauid ad placandum Deum, ob peccatum numerati populi, nullo scripturæ præscripto ascendit & constituit altare Domino in arca Areuna Iebusai, & obtulit holocausta & pacifica. 2. Regum 24. v. 18. & 25.

XVIII. Salomon absq; vilo scripturæ præcepto edificauit nouum altare Domino, in eoq; sacrificauit, quoniam altare æreum, quod erat coram

Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustum, & sacrificium, & adipem pacificorum. XIX. Rehabitata absq; vilo præcepto Dei, nouum quoddam vitæ genus quasi religiosum instituerunt & coluerunt; vinum non biberunt, domum non aedificauerunt, sed habitauerunt in tabernaculis Ierem. 3. v. 6. 9. Omitto plura.

II I Tertio probatur eadē veritas Catholica exemplis traditionum noui testamenti; quæ quamuis nec in scriptura expresse tradantur, nec ex sola, seposita Ecclesiæ auctoritate, sufficienter colligantur, tamen necessario obseruandæ & retinendæ sunt. Etenim I. Necessarium est scire & credere, an & quinam libri sint canonici; quod tamen ex sola per se scriptura sufficienter non colligitur, vti demonstrauimus dub. I.

II. Ad dogma Religionis pertinet, pascha celebrandum esse die Dominico, non autem cum Iudæis Luna 14. adeo vt opposita doctrina Quartadecimanorum velut hæretica damnata sit, vt dictum q. 4. dub. 3. probat 3.

III. Necessarium etiam dogma est, diem dominicum festiue celebrandum esse, diesq; festos Christi & Apostolorum obseruandos; de qua tamen re nullum prorsus scripturæ præceptum, aut monitum extat.

IV. Necessario itidem credenda est intemerata Virginitas B. Mariæ; damnata iam olim contrariâ Heluidij hæresi; quæ tamen virginitas itidem ex sola scriptura sufficienter non probatur, vt etiam in Colloquio Ratisponensi dictum fess. 10. in Reat. de eodem colloquio part. 2. cap. 3.

V. Fidei dogma est, paruulos esse baptizandos, etiam absq; propria fide actuali; quod itidem ex sola per se scriptura sufficienter non colligitur, vt dictum in Colloq. Ratisponensi fess. 12. & in Relatione de eodem part. 2. c. 7. & testatur Augustinus l. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 23. Et lib. 10. de Genesi ad litteram cap. 23. vbi ait: *Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam spernenda, neq; vilo modo superflua deputanda, nec omnino credenda est, nisi Apostolica esset traditio.* Et rursus ferm. 14. de verbis Apostoli c. 18, vbi ait: *Vtique prodest Christus paruulis baptizatis: prodest ergo non credentibus: sed absq; vt ego dicam non credentes infantes. Iam superius disputauit, credit in altero, qui peccauit in altero: dicitur, credit, & valet, & inter fideles baptizatos computatur. Hæc habet auctoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon; contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur.*

VI. Neque ad hoc Prædicantes in colloquio aliud respondere potuerunt quam pudendum illud. Nos ab Augustino hac in parte libere dissentimus; Vt videre est in Protocollo Monacensi edit. 2. sub fin. pag. 367. Cum tamen ipse etiam Lutherus pædobaptismum traditione potissimum niti agnouerit epist. ad duos parochos de Anabap. tom. 2. germ. Witt. fol. 278. cum ait. *Hoc nondum conclusit, inquit, certum esse paruulorum baptismum, quia non est vlla sententia ex scriptura.* Respondeo, verum est: non satis valde concluditur (scripturæ) sententijs, vt possit idcirco inchoare paruulorum baptismum apud primos Chri-

stianos, post Apostolos, At concluditur tamē tantum, vt in nostro tempore bona conscientia nemo audeat baptismum paruulorum tamdiu vsitatum & continuatum repudiare aut omittere, cum Deus re ipsa illum non solum toleret, sed etiam tueatur ab origine, vt necdum interierit. Quia vbi Dei opus cernitur, æque cedendum est credendum est, ac vbi eius verbum auditur: nisi scriptura talis le opus nobis vitandum significet. Ita Lutherus.

VII. Diuina itidem fide credendum est, baptismum hereticorum esse validum, adeoq; ab hæreticis baptizatos non esse rebaptizandos. Id autem tantum abest, vt ex sola scriptura, seposita traditione, sufficienter colligatur, vt potius Cyprianus ex ea contrariū colligere sibi certo visus fuerit: cum Stephanus Papa, & postea Augustinus, alijq; Patres, e contrario ad Catholicum dogma, defendendum, Ecclesiæ potius traditionem allegarent, vt dictum in eodem colloquio Ratisponensi fess. 12. & in Relatione de eodem part. 2. c. 7. Vid. Augustinum l. 2. de bapt. cont. Don. c. 7. & l. 5. cap. 23. & lib. 2. cont. Donatistas cap. 5.

VIII. Necessario acceptandum & retinendum est Apostolorum symbolū; quod tamen non nisi ex Apostolica traditione accepimus, si nimirum contextum ipsius & complexum articulorum, non singulos per se articulos spectemus.

Deniq; Apostoli Act. 15. v. 28. absq; vilo scripturæ mandato, vel præscripto, sanxerunt Apostolicum illud decretum, Abstinentium esse à sanguine & suffocato. &c. idq; etiam eo tempore à Christianis necessario obseruandum erat. Plura exempla referuntur in testimonijs Patrum, quæ subiungimus.

Quarto igitur probatur eadē Catholica veritas ex antiquis Patribus. Irenæus l. 3. aduersus hæreses c. 2. traditiones aperte commendat, vbi inter alia de hæreticis loquens ait: *Cum autem ad eam iterum traditionē, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos, aduersantur traditioni dicentes; se non solum Presbyterum, sed etiam Apostolos existentes sapientiores, hinc etiam inuenisse veritatem.* Et c. 3. Traditionem, inquit, Apostolorum in toto mundo manifestatā, in Ecclesiā adesse perspicere omnibus, qui vera velint audire; & habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesijs, & successores eorum, vsq; ad nos, qui nihil tale docuerunt, neq; cognouerunt, quale ab his deliratur.

Tertullianus lib. de corona militis c. 3. Habentes, inquit, obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum facit. Hanc si nulla scripturæ determinauit, certe consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim vsurpanti quid potest, si traditio prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquit, auctoritas scripta? Ergo queramus, an & traditio non scripta non debeat recipi? Plane negabimus recipiendam si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quas sine vilius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, excide consuetudinis patrocinio, vindicamus.

Et mox plura instituta Ecclesiæ, quæ etiam pro temporis ratione mutabilia, ex traditione, profecta referendo, addit etiam hæc: Oblationes pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus. Die dominico ieiunium nefas ducimus, & el de gruculis adorare; eadem immunitate à die pasche in Pentecostem vsq; gaudemus.

Calicis, aut panis etiam nostri aliquid decuit in terram, anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, in quæcumq; nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.

Et rursum cap. 4. Harum & aliarum disciplinarum si legem exposuisset scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi præceditur auctrix. Et paulo post: His igitur exemplis renuntiandum erit, posse etiam non scriptam traditionem in obseruatione defendi.

118 Basilius in lib. de Spiritu Sancto capit. 27. Dogmata, inquit, quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus & doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione, in mysterio, id est, in occulto tradita recipimus. Quorum utraq; parem vim habent ad pietatem; nec his quisquam contradicit, quisquis sane vel tenuiter experius est, quæ sint iura ecclesiastica. Nam si consuetudines, quæ scripto prodita non sunt, tanquam hæc multum habentes momenti contemur rejicere, impudenter & eadamnabimus, quæ in Evangelio necessaria ad salutem habentur; imo potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Et mox: Et signo crucis eos, qui spem collocauerunt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

Et infra: Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum unctionis, præterea ipsam qui baptismum accipit; ex quibus scriptis? nonne ex tacita secretaq; traditione? Ipsam porro olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? Et infra: Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniat in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum; nam dogmata solum; edicta vero publicantur.

Similia habent Dionysius cap. 1. Eccles. hierarchiæ & Clemens Alexandrinus libro 1. Stromatum.

119 Epiphanius hæresi 61. Oportet autem & traditione utri: non enim omnia à diuina scriptura possunt accipi. Quæ propter aliqua in scripturis; aliqua in traditione SS. Apostoli tradiderunt. Quemadmodum dicit S. Apostolus: sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs, & si continetis, nisi frustra credidistis.

Chrysostronus homil. 4. in illud 2. Thess. 2. Stante & tenete traditiones. Hinc est perspicuum, inquit; quod non omnia per epistolam tradiderunt, sed multa etiam sine scriptis: & ea quoq; sunt fide digna. Quamobrem Ecclesia quoq; traditionem censendam esse fide dignam. Est traditio, nihil quæras amplius.

120 Augustinus libro 4. de baptismo contra Donatistas c. 24. Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilij institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum, relictissime creditur. Et epist. 118. c. 5. Similiter etiam, si quid horum tota per orbem frequenter Ecclesia. Nam hoc quoniam ita faciendum sit disputare, insolentissima insania est. Obieciimus hæc eadem testimonia aduersarijs in Colloquio Ratiponensi, quæ habentur sub finem sess. 14. Sed ipsi ad Irenæum, Tertullianum, Basilius, Epiphanius, Chrysostronum responderunt nihil. Ad Augustinum quid dixerint superius dictum.

121 Quinto probatur eadem Catholica veritas ex

historia totius antiquitatis, ex qua constat, hoc ipsum fuisse commune omnium quasi hæreticorum principium, adeoque originem apostasiæ; & totius confusionis Babylonica; quam hæreses in mundum intulerunt, iactare scripturas, nihilq; esse credendum asserere, nisi particulatim in scriptura sacra traditum. Nam quod hæretici omnes magnopere scripturâ iactare soliti sint, perspicue testantur Tertullianus lib. de præscript. contra hæret. cap. 15. & 17. Ambrosius lib. 4. in cap. 4. Luca; Hilarius lib. 2. ad Constant. Athanasius orat. 1. contra Arianos, Epiphanius epist. 60. inter opera S. Hieronymi, Augustinus tractatu 18. in Ioannem homil. 9. & lib. 83. quæst. q. 69. & libro 7. de Genesi ad literam c. 9. & l. 2. de nuptijs & concupiscentia c. 31. & Luculentissime Vincentius Lyrinensis in comonitorio contra hæreses c. 35. 36. & 37.

122 Deinde vero plerisque hæreticos solam scripturam, exclusis traditionibus Ecclesiæ; pro norma fidei iactitasse, demonstratur his documentis. I. Ita de Arianis testatur Hilarius lib. contra Constantiū; vbi Arianum ita loquentem introducit: Nolo verba, quæ non scripta sunt legi. Et Maximinus Arianus apud Augustinum initio l. 1. cōtra eundem ait: Si quid de diuina scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est ut audiamus: hæc vero voces, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur. Præterea cum ipse Dominus moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominū. Et iidem Ariani apud Epiphanius hæresi 73. Reijcimus, inquit, vocem Cœssentialem (homouision) velut alienam à diuina scriptura.

123 II. Pelagiani apud Augustinum lib. de nat. & grat. c. 39. Credamus, inquit, quod legimus: & quod non legimus, nefas credamus asserere: quod de cunctis etiam dixisse sufficiat.

III. Nestorius, ut refertur l. 12. hist. tripart. c. 4. dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, & libri antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse. Quod etiam apud Socratem, Cyrillum, & in actis Ephesinis refertur.

IV. Eutychetis vox est, ut habetur in Concilio Chalcedonensi act. 1. In qua scriptura iacent diuæ naturæ?

V. Lollardi apud Bernardum de Luxemburgo, catalogo hæreticorum, Nihil, inquit, præter sacras scripturas recipimus: quidquid istis apponitur, vel subtrahitur, est blasphemum. Vide etiam Waldensem tom 1. doctrin. cap. 3.

124 VI. Abailardus, teste S. Bernardo epist. 190. ab omnium Patrum fide (adeoque & Ecclesiæ traditione) discedere non curabat.

VII. Wicleffus in supplemento trialogi c. 9. ait: Quidquid Papa, vel Cardinales sciunt ex scriptura sacra deducere, id tantum est credendum, vel ad eorum monita faciendum est: & quidquid ultra præsumperint, contemnendum est, tanquam hæreticum. Idem de sui temporis hæreticis referentem Irenæum paulo antea adduximus.

125 Sexto probatur eadem Catholica veritas ratione. I. Traditiones quædã diuinæ extiterunt, ante omnem scripturam sacram: ijsque solis

aliquando gubernabatur vera Ecclesia. Nam per bis mille annos ab Adamo vsque ad Moysen, Scriptura Sacra nulla fuit; cum omnium consensu Moyses fuerit primus scriptor sacer. Deinde rursus per bis mille annos, à Moysè vsque ad Christum, fuit quidem scriptura sacra, sed solum penes Israëliticum populum; cum tamen ex alijs etiam gentibus multi veram haberent fidem, & ad veram spectarent Ecclesiam, vt constat de Iob, & amicis illius. Quid ni ergo fieri potest, vt pars quoque doctrinæ Christianæ sine scripto syncere tradita, apud Christianos Deo disponente propagetur?

126 Verum doctrina non scripta, inquires, facile excidit, facile corrumpitur. Non multo certe facilius, quam scripta: quam toties fere deprauari contingit, quoties scribitur. Accedit quod illæ ipsæ traditiones non scriptæ Apostolorum & diuinæ, diligenter postmodum à maioribus nostris, ad posteritatis memoriã, literis consignatæ sunt. Neq; enim ideo non scriptæ dicuntur, quia nullibi scriptæ sunt, sed quia in scriptura sacra scriptæ non sunt. Et quid times imposturas modicæ fidei? Si censeres credendum Ecclesiæ dicenti; Hoc scripsit Paulus; cur non credis eidem asserenti; Hoc dixit Paulus: cum præsertim nec illud aliunde sciat, quã ex eo, quod dixit Paulus. Deus nimirum est, qui regit Ecclesiam; sine quo Rector nõ minus illa falli posset in scriptura, quam in traditione; iam in vtroque secuta, vt etiam a libi disputaui.

II. Doctrina fidei ac Religionis Christianæ, secundum legem Dei ordinariam, nec potest quidem villo modo sufficienter cognosci ex scriptura, sine aliqua traditione Ecclesiæ; qua manifestum fiat, quæ sit scriptura sacra, & quis sit sensus scripturæ sacræ, vt partim dictum supra dub. 1. partim quæst. 3. dub. vlt.

127 III. Ecclesiæ auctoritas circa doctrinam fidei ac religionis simpliciter est infallibilis; cum sit columna & firmamentum veritatis, 1. Timoth. 3. v. 15. vt fusius dictum partim q. 3. dub. 3. partim q. 4. dub. 6. & 7. Ergo eius doctrinæ acquiscendum est, siue scripta sit, siue tradita.

IV. In omni Republica & Comunità, præter leges scriptas, seruandæ sunt etiam consuetudines legitime; eaq; parem cum scriptis legibus auctoritatem habent, vt dictum tō. 2. d. 5. q. 1. du. 1.

V. Sine traditione Ecclesiæ, sit, vt Sectarij re ipsa nullam certam & infallibilem fidei normam habeat. Quia propria & immediata regula fidei, non est præcise ipsa litera nuda, seu cortex sacræ scripturæ secundum se, sed significatio ipsius, a deoque sensus & interpretatio. Hanc vero cum illi, seposita Patrum & Ecclesiæ auctoritate & traditione, aliunde non habeant, quam ex suo capite & ingenio depromptam, necessario efficitur, normam fidei, quam habent, infallibilem non esse; quandoquidem fatentur, & se, & vniuersum ministerium suum in scriptura interpretanda absolute falli posse, vt etiam dictum dub. 2.

128 Quæ de causa Augustinus iam olim, in eundem sensum, contra Manichæos disseruit l. 32. contra Faustum cap. 19. *Videtur, id vos agere, vt omnis de*

medio Scripturarum (quoad verum & genuinum sensum) auferatur auctoritas, & sit cuique animus auctor sit, quid in quaque scriptura probet, quid improbet: id est, vt non auctoritatis scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subijciat, non vt ideo illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptum legitur, sed ideo recte scriptum videatur; quia hoc illi placuit.

Et Hieronymus in caput 1. Epistolæ ad Galat. tom. 6. Marcion & Basilides, & cetera hæreticorum pestes non habent Euangelium, quia non habent Spiritum Sanctum, sine quo humanum sit Euangelium, quod docetur. Nec putemus, in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum folijs, sed in radice rationis &c. Grande periculum est, in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium, aut, quod peius est, diaboli.

Et optime Hilarius lib. 2. ad Constantium: Scripturæ, inquit, non in legendo sunt, sed intelligendo. Hoc autem argumentum fusius tractaui in Anatomia Confess. August. part. 2. demonstrat. 7. §. 3.

Septimo probatur eadem Catholica veritas confessione ipsorum aduersariorum, in Colloquio Ratisponensi Anni 1601. Vbi quamuis in sua thesi 1. asseruissent, Verbum Dei, Prophetarum, Euangelistarum, & Apostolorum scriptis comprehensum, Doctrinæ, cultus, ac fidei Christianæ, unicam certam, atque infallibilem normam esse; postea tamen, vi argumentorum coacti, cum vrgeretur illa traditio de libris canonicis, tandem falsi sunt, scripturam sacram non esse unicam fidei normam, sed earum tantum fidei veritatum, quæ articulos aut dogmata concernant. Vt ex his formalibus verbis aduersariorum liquet.

Etenim I. Statim in 1. sess. Proto. Monac. edit. 2. pag. 24. Hunnius, cum inter traditiones non scriptas, olim in veteri testamento recipiendas, à nostro Iacobo Grefero prolata fuisset etiam ista, Libros Moysi esse Moysi, esse Canonicos, esse verbum Dei, mox his verbis respondit Hunnius: Libros Moysi esse Moysi, conceditur esse hanc traditionem testimonium Ecclesiæ Dei. Et infra: Non est, inquit, quæstio de traditionibus, de quibus vtrinq; inter nos conuenit; sed de his, secundum quas dogmata inter nos & inter vos controversa cognoscenda & iudicanda sunt. Aliene igitur hoc à vobis afferitur. Ita Hunnius.

131 II. Idem Hunnius sess. 10. Prot. Monac. pag. 232. cum rursus eadem traditione vrgeretur, ait: Distinguo ergo inter duplices traditiones; quarum alie sunt historice, alie vero dogmatice. Et quod attinet censuram sacrarum scripturarum noui testamenti, tum canonicarum tum Apocrypharum (quinam videlicet libri sint canonici, quinam apocryphi) certum est, eam Ecclesiæ censuram pertinere non ad ipsa per se dogmata, sed ad historiam. Neque posse per testimonium Ecclesiæ nouum aliquid & peculiare produci dogma, quod deinde assuendum sit ceteris dogmatibus in scriptura expressis. Spectat ergo res hæc, quinam libri sint canonici Hunnij confessione, ad censuram & testimonium Ecclesiæ.

III. Iacobus Hailbrunnerus sess. 11. protoc. Monac. pag. 259. dum iterum premeretur exemplo eiusdem traditionis, ita loquitur: *Aduersarij potius videntur tergiversari, & auditoribus fucum facere, dum probaturi, scripturam esse normam (leg. non esse normam vnicam) & admittendas esse traditiones, eam traditionem asserunt (de canonicorum scilicet librorum numero & auctoritate) de qua inter nos prorsus nulla est controversia. Et rursus pag. sequent. Miror, inquit, quod urgeatur adeo hæc traditio, cum de ea inter nos non sit controversia. Vtrinque enim sacram scripturam accipimus. Agnoscit ergo & admittit Prædicans hanc traditionem.*

133 IV. Rursus Hunnius eadem sess. 11. pag. 260. *Respondeo, inquit, per distinctionem, quod pari quidem fide credendum sit, hos vel illos libros esse canonicos; idque non modo propter testificationem Ecclesie, sed & propter interna curia. Nihilominus vero non conficitur hinc, quod illa testificatio, licet necessario credenda, sit pars quedam verbi diuini, sive articulus, & caput doctrinae Christiane. Certe si testificatio illa diuina fide credenda est, nec tamen est pars verbi diuini, scilicet scripti, euident est, aliquid diuina fide credendum esse, quod tamen non sit pars verbi diuini scripti.*

134 V. Idem apertissime habetur sess. 13. vbi etiam idcirco gratiæ ingentes actæ sunt aduersarijs, pro hac confessione, sed & simul contra eosdem, totamque eorum causam, conclamarum, quod post vnus quamuis integræ horæ tergiversationem plane incredibilem, tandem ad propositam questionem, qua perpetuo ac sine intermissione urgebantur, aiendo respondere coacti fuerint; *aliquid (nempe traditionem de libris canonicis) esse credendum, quod nec exiit in scriptura, nec inde solum euidenter deducatur. Verba nostra formalia, prout in vtroque (Monacensi scilicet pag. 288. & Lauingano) protocollo habentur, sunt ista: Recte. Dixerant autem Domini (antea videlicet, dum diu multumque tergiversarentur) non esse hoc controversum: sed an aliquid sit addendum (scripturæ) tanquam dogma, seu articulus fidei. Quod imprimis diserte puenat contra omnia vestra dicta quibus conuincere volebatur, nihil omnino debere credi, quod in scriptura diserte non exiit. Iam vero corruit omnis impetus & strues argumentorum vestrorum, si vel vnus aliquid sit credendum, quod nec exiit in scriptura, nec inde solum euidenter deducatur; ut iam concessum est. Qua de re iudicium iam relinquo Auditoribus.*

135 Tantum vero absuit, vt prædicantes huic nostræ tam lubenti acceptationi contradicerent, vt eam adhuc magis corroborarent; id solum excipiendo, nihil tamen ideo in cultu, & in articulis, & in dogmatibus credendum, quod non vel expresse contineatur in scriptura, vel inde per bonam consequentiam deduci queat. Verba Hunnij formalia, iuxta vtriusque authenticæ protocolli fidem, sunt ista: *Finaliter concludo, quod non sit aliquid in cultu & in articulis, & in dogmatibus credendum; quod non vel expresse contineatur in scriptura, vel inde per bonam consequentiam deduci queat. In qua nostra finali conclusione penitus acquiescimus; & iudicium committimus DEO, & Ecclesiæ ipsius. Ita*

Hunnus: qui vti palam est, nullo verbulo interim negat, quin aliquid tandem diuina fide sit credendum extra scripturam, quod tamen nec cultus, nec dogmatis, nec articuli rationem habeat.

Quod quidem quam consequenter sit dictum nihil disputo: Satis est, aduersarios fateri coactos fuisse, aliquid sane extra scripturam diuina fide esse credendum, quiddam id demum esse, & quocunque nomine appellaretur. Quocirca & ego tunc in colloquio omnem hanc causam his verbis conclusi: *Ego similiter Deo ipsi Ecclesiæ, & toti auditorio committo iudicium; quod scilicet illa loca Deuteronomij 4. 5. & 12. male & contra suam conscientiam adduxerit aduersarius, dum vniuersaliter probare conatus fuit, nihil credendum, nisi quod in scriptura exiit, aut inde euidenter deducatur. Qua in re ad Protocolli me refero. Atque ita omnis hac de re contentio vtrinque cessauit.*

136 Verba autem, quibus Hunnius, id quod diximus, in eadem sess. 13. confessus fuerat, hæc erant: *Multoties responsum est, esse aliquid necessario credendum (scilicet extra scripturam, de qua re ibidem disputabatur) tanquam historiam a spiritu sancto traditam, & quidem fide infallibili, quod tamen nec cultus, nec dogmatis, nec articuli rationem habeat.*

Ita testatur I. Protocolli, quod in ipso Colloquio, ex parte Serenissimi Bauariæ Ducis, tanquam eo tempore constitutus colloquij Notarius, conscripsit nobilis & clarissimus vir Dñus Leonardus Treutwein Vtr. Iuris Doctor, tunc temporis Consiliarius Episcopalis, & Syndicus in Cathedrali Ecclesia Ratifponæ, postea vero Reuerendissimi & Illustrissimi Principis ac Episcopi Ratifponensis Cancellarius, in quo vox illa *Traditam* sine vlla litura vel rasura legitur. Neque sine dubio aliter initio scripserant alij Notarij; etsi mihi eorum exemplaria videre non licuit.

137 II. Idem testantur omnia antecedentia, & consequentia eiusdem loci, vt cuius insipienti patebit.

III. Idem euidenter conuincit nostra eius responsi acceptatio, paulo antea exposita; quæ vi diximus, ab aduersarijs nullo verbulo repudiata; vel improbata fuit.

IV. Idem fatentur ipsimet aduersarij. Cum enim illis postea, tum in præfatione protocolli Monacensis, tum alijs scriptis post Colloquium editis, grauissime fuisset exprobratum, protocolli hoc loco fuisse ab aduersarijs falsatum, & pro voce *Traditam*, in reuisione Protocolli substitutam fuisse voculam *Descriptam*, nunquam ipsi factum diserte negare ausi; sed potius excusare, aut in iocum trahere conati sunt. Itaque in sui protocolli Lauingani appendice aiunt: *De voce Traditam, aut Descriptam, cum pagina Monacensis in promptu non sint, non est quod moncamus; nisi quod falso nostratibus tribuitur, ob certum aliquod commodum (factum igitur ipsum non negant) vnâ aut alterâ vocem fuisse immutatam; hæc, querela non tam Nostris, qui in toto negotio candidè & aperte egerunt, quam suis quoz, reuisores ac Notarios (fraudis nimirum infcios) accusant.*

Et Hunnius in suo Apologetico contra meam relationem de Colloquio pag. 488. rem hanc omnem in iocum trahere nititur, ioculariter asserens, me nodum in scirpo quarere, & in aere papilionem insequi, & ex musca elephantem facere, quasi mons pepererit, &c.

138 Item Tubingenses Prædicantes in suo libro germanico, quem *Triumphum Iesuiticum* appellarunt pag. 61. & 62. mutationem ipsam aperte fatentur. Aiunt enim: *Nihil referre, quod pars aduersa in suo protocollo initio habere potuerit vocem Traditam. Eius enim reuifores postea tantum comperisse, ut eiusmodi uoculam prudenter ac scienter deleri, eiusq; loco alteram uocem Descriptam, proposito (si mentiri fas est) conuenientem substitui sinerent.*

Ita etiam Iacobus Hailbrunnerus in suo Acatolico Codice art. 15. cap. 20. num. 542. rursus ad risum confugit; nimirum *Adamum Tannerum una cum sociis suis, circa uoculam, Traditam, quod ea in Bauarico publicorum Notariorum & reuiforum protocollo deleta, eiusque loco supposita fuerit uocula Descriptam, ridiculam mouere logomachiam; adeo ut etiam instrumentum publicum desuper confici cura-*

runt, eo sine, ut totum Protocollum Lauinga impressum suspectum redderent: cum tamen re ipsa non multum intersit (si mentienti credimus) siue Traditam, siue Descriptam legatur; eo quod utrumque uerbum eundem sensum habeat.

Propterea denique cum hoc iterum iterumque, tam latina, quam uernacula lingua, post omnem aduersariorum excusationem & replicam, iisdem grauissime fuisset sapius exprobratum, tandem illi silentio rem omnem premendam atque inuoluendam censuerunt.

V. Idem postremo ad oculum demonstratum authenticum protocolum Bauaricum: uti publico & autentico instrumento (quod etiam nunc penes me retineo) uoluntate ac iussu ipsius Serenissimi Vtriusque Bauariæ Ducis, & nunc Romani Imperij Electoris MAXIMILIANI &c. omni fide testatissimum est factum: id quod à me quidem iam alibi typis publicatum, hic tamen etiam, ad perpetuam Sectariorum confusionem, uisum est ad uerbum esse inserendum. Sic igitur habet:

IN NOMINE DOMINI AMEN.

140

Notum sit uniuersis ac singulis, præsens hoc instrumentum uisuris, lecturis, seu legi auditis, & pateat euidenter. Quod Anno à Natiuitate Domini ac Redemptoris nostri IESV Christi M.DC.III. Indictione prima, die uero 25. mensis Februarij, hora octaua, uel circiter, ante meridiem, Pontificatus Sanctissimi D.N. Domini Clementis VIII. PP. Anno XI. coram me Notario publico infra scripto, in præsentia fide dignorum testium, specialiter ad hoc rogatorum ac uocatorum, personaliter constitutus fuit, Magnus, Nobilis & Amplissimus uir Dñs Ioachimus Donsperger, Serenissimi Principis ac Dñi Dñi Maximiliani, Comitis Palatini Rhæni, Vtriusque Bauariæ Ducis, Dñi mei Clementissimi Consiliarius secretus, supremus Cancellarius, & Præfectus in Marquartstain &c. atq; ex clementissima uoluntate & auctoritate Serenitatis suæ, uia uoce exposuit, nec non à me Notario publico requisit, quatenus in quadam controuersia, quæ circa Protocollum Colloquij Ratisponensis, Anno sexcentesimo primo habiti, exorta est, speciatim uero quoad uoculas TRADITAM & DESCRIPTAM, in illa oratione Ægidij Hunnij Prædicantis Lutherani, quæ habetur fess. 13. & sic incipit: *Multoties responsum est, &c.* ipsummet authenticum, ac utriusque partis reuiforum nominibus & sigillis confirmatum Protocollum, quod in Archiuo suæ Serenitatis inuiolate asseruatur, inspicere, nec non de rei ueritate, per unum uel plura, publicum publicæ instrumenta testari uelle.

Qua requisitione debito modo admissa, & inspectione præmemorati autentici Protocolli folio 175. cum omni diligentia facta, ma-

nifeste.

nifeste deprehendi, in eo loco prius scriptum fuisse vocabulum **TRADITAM**, iam vero voculâ **TRADITAM** leui litura (vt tamen nihilominus facile legi posset) deletâ, eius loco suppositum haberi vocabulum **DESCRIPTAM**, idque quantum animaduerte licuit, sine vlllo alterius lituræ aut rasuræ vitio. Acta sunt hæc Monachij in Castro nouo, & quidem in interiori conclaui Cancellariæ secretæ. Anno Domini, Indictione, Pontificatu, die & hora superscriptis: præsentibus ibidem nobilibus clarissimisq; Viris, Christophoro Gevvuoldo, & Ioanne Simone Wangeruccio in Gerfsdorff, Iuris vtriusque Doctoribus, ac suæ Serenitatis Consiliarijs aulicis, testibus ad præmissa specialiter vocatis atque rogatis.

Ego Ioannes Frontner Fuessensis, Augustana Diocesis, vtriusq; Iuris Doctor, publicus Apostolica & Cæsarea auctoritate, Roma ac in Camera Imperiali Spira approbatus & immatriculatus Notarius, Nunc temporis supremi Ducalis Aulae iudicij Monachij iuratus causarum Patronus &c. Quia supradictis præmissis omnibus & singulis, dum ratione collationis serent & agerentur, vna cum prænominatis Dominis testibus, & adiuncto Dn. Notario hic subscripto præsens interfui: Ideo hoc publicum instrumentum, manu equidem alterius fideliter scriptum, manu propria subscripsi, signavi, & publicavi, in fidem & testimonium præmissorum omnium, ad hoc specialiter clementer vocatus & requisitus.

SIGNVM NOTARIATVS.

141 Ex quibus euidenter constat, ab Huñio in oratione superi⁹ ex protocollo recitata, vsurpatâ fuisse voculâ **TRADITAM**, non **DESCRIPTAM**; atque sic etiâ ab ipsis Notarijs fuisse exceptâ, etsi postea in Protocolli reuisione, per insignè imposturâ & falsâ crimè, ab aduersarijs supposita fuerit vocula **DESCRIPTAM**; vt iam sæpius palam, aperte & grauius aduersarijs, idque etiam in ipsa præfatione Protocolli Monacensis, auctoritate Serenissimi Vtriusq; Bavaricæ Ducis, & nunc S. R. Imperij Electoris Maximiliani &c. editi, fuit exprobratû; nec ipsis quidè aduersarijs factû negatibus, vt dictum. De qua re fusè sæpius egi in relatione de colloquio par. 3. c. 5. & in apologico præfat. ca. 12. & in Examine Huñianæ relationis c. 19. & in hæretico Lutheranismi initio, & in Anatom. conf. Augst. demonstrat. 7. §. 4. & 5.

142 Quibus omnibus denique accessit iudicium & censura Dauidis Paræi, Professoris quondâ Haidelbergensis, qui cû perlecto Protocollo disputationis Ratisponensis, animaduertisset, quam male Lutherani Prædicantes comunè vtriusq; causam, de sola scriptura norma & iudice, egissent, speciatim verò, quod concessissent aliquâ traditionè esse diuinâ fide credendam, de libris scilicet canonicis, quæ ex sola scriptura sufficienter non colligatur, disputationè proposuit, typisq; publicauit, de auctoritate sacræ scripturæ, cuius disputationis theses 117. 118. & 119. agentes de illo ipso dogmate fidei, quod libri, qui habentur ab omnibus sacri &

Ego Oswaldus Stadlerus, artium & Philosophiæ Magister, laicus, Erisingensis Diocesis, ac ciuis Monacensis, Apostolica & Imperiali auctoritate, publicus & in Archivo Romani Collegij immatriculatus Notarius, Attestor me præmissis omnibus, vna cum supra nominatis Dominis testibus interfuisse, & vidisse, quod loco & tempore præfatis subscriptus Dñus Notarius clementer requisitus, Protocolli authenticum & sigillatû suû manibus tenuit, loco supradicto diligenter inspecto, in eodemq; vocem **TRADITAM** leui litura deletâ, vocè vero **DESCRIPTAM** suppositâ inuenit. Quas quidè voces prædicto modo Protocollo contineri, aliq; omnia, sic vt præmittitur, rite ac legitime fieri vidi et audiui. Ideo præsens instrumentum etiâ subscripsi, in maiore fide præmissorum clementer etiâ requisitus.

SIGNVM NOTARIATVS.

canonici, vere tales sint, in prima eiusdè disputationis editione (postea enim aliquid mutauit) ita se habent. Sequitur quarto, quod non satis caute negatû fuerit ab eorû, (Iesuitarû in colloquio Ratisponensi) antagonists (Lutheranis scilicet Prædicatibus) id esse articulu fidei, siue generaliter, siue specialiter: magis vero incaute concessum, id haberi ex traditione, siue testificatione Ecclesiæ.

Si enim tantû vel præcipue ex traditione seu testificatione Ecclesiæ id crederemus, vtiq; principiu fidei, imò tota fides nostra niteretur testimonio Ecclesiæ: scripturâ vero non esset vnica norma fidei & dogmatum: & sic haberet aduersarij (Iesuitæ) quod volebant.

Deniq; (sequitur) quod in Iesuitarû argumento tunc agitato, dogma de scripturis canonicis nõ continetur in scripturis: dogma illud est Catholica fide credendû, & est articulu fidei: Ergo quoad Catholica fide credendâ, & quidâ articulu fidei, nõ continetur in scripturis, & per consequens scripturæ nõ sunt vnica norma: non minor negado fuerit, q̃ antagoniste eorû fecerunt, sed maior, ppositio. Ita Paræi.

Ecce ergo aduersarij nostri etiâ contra se ipsos, seu fidei suæ, quo ad hanc rē, socios, pro nobis testimoniu dicunt, eos scilicet cõcedendo, vnâ saltè illâ traditionè de libris canonicis ab Ecclesiâ acceptandâ, causâ cecidisse, & Catholicis palmâ reliquisse. De qua re fusus cû Paræo disputauit Joaões Milhusin⁹ de Societate nostra, S. Theologiæ in Academia Mogütina Professor, in celsura de sacrarum scripturarû auctoritate, edita Anno 1603. & in speculo miseriarû eiusdè Paræi, edito Anno 1505.

144 Ut proinde nihil vel à vero, vel à fide abhorrens de eadem disputatione Ratisponensi scripserit siue D. Ioannes Pistorius in tractatu germanice eadem re, Ministros Lutheranos in eo Colloquio se & suam sectam turpius, quam unquam alius, profutuisse, summa ignominia dedecorasse: siue P. Adamus Contzen in Iubilo Iubilorum, Anno 1601. Colloquio Ratisponensi concussum Lutherismum, & multorum conuersioni viam paratam esse, &c. dum Lutherani quocumq; se modo verterent, aliquid extra scripturas credendum illis esse, tandem concedere coacti, &c. Verum cum multi Colloquij meminissent, inquit, multa etiam scripta sint, & multorum conuersioni disputatio illa occasionem dederit, in medio relinquo: Et cum illo etiam ego.

145 Cæterum contra hanc doctrinam Catholicam multa obijciunt aduersarij, sed nullius momenti, & iam ab alijs, partim etiam à me sæpius refutata & pròtrita, è quibus proinde hic potissima solum breuiter attingo. Primo obijciunt, scripturam fore imperfectam, si non omnia fidei ac Religionis dogmata particulatim contineat. Respondetur negando sequelam; quia imperfectum non dicitur, nisi cui aliqua perfectio debita deest; alioquin enim Prædicantes perfecti non essent, quia cornua non habent: at verò ea perfectio scripturæ debita non est, vt omnia fidei ac religionis dogmata particulatim contineat: hoc enim nec probant aduersarij, & ex eo refellitur, quod scriptura proprie ac primario non ideo conscripta fuit, vt esset norma seu comprehensio fidei, siquidem & multa non habet, quæ credenda sunt, vt superius ostensum; & multa habet, quæ non ideo scripta sunt, quia credenda sunt, sed ideo credenda sunt quia scripta sunt: vt cædes Abel, homicidium Lamech, ebrietas Noe, incastus Loth, canis Tobia, & innumera alia.

146 Primario igitur conscripta est, vt esset communitorium vtile ad conseruandam & fouendâ doctrinam ex prædicatione acceptam; quodeo ipso sufficienter præstat, dum quædam fidei capita expresse tradit, alia vero ex traditione non scripta tenenda monet. Quod si tamen vel maxime ideo etiam scripta esset, vt fidei regula esset, minime tamen sequeretur, eam adæquatam fidei regulam esse; sicut etiam in Republica ciuili leges quidem scribuntur, vt ciuiliu actionum regula sint sed non adæquata; quando præter ius scriptum, etiâ ius non scriptum admittendū est, vt dictū. De qua re pluribus in Apologetico relationis de Colloquio cap. 6.

147 Secundo vrgent illa Deuteronomij loca c. 4. v. 2. & c. 5. v. 3. 2. & c. 12. v. 3. 2. vbi prohibetur ne quæquã ad verbum Dei scriptum addatur, neue ad dextram vel sinistram declinetur. Respondetur breuiter primo, illis locis determinate sermonē esse de Pentateucho, & præceptis diuinis veteris testamenti, quæ ad Christianos nihil pertinent; eo vel maxime, quod constat, Deum in Synagoga plusquam sexcentis legibus, tam quæ ad cultum, quã quæ ad mores & iudicia pertinent, prolixissime complexum esse, etiam quoad minimas omnium rerum circumstantias: cum tamen è diuerso Ecclesiæ Christianæ vix paucissima præcepta scripto

commendauit, quibus Christiani populi mores & cultus conformarentur.

Respondetur secundo, ijs verbis proprie ac formaliter solum prohiberi, ne quis omnino, seu omissione, seu commissione quiddam ditinis præceptis aduersum faciat; hoc enim est, nihil demere, vel addere, & nec ad sinistram declinare, nec ad dextram: cū tamen interim non solum in noua, sed etiã in veteri lege multa circa cultum ac religionem licita fuerint, quæ à Deo præcepta non erant, vt superius demonstrauius. De qua re pluribus in Apologetico relationis cap. 5.

Tertio obijciunt quædam loca noui testamenti. I. Illud 2. ad Tim. 3. *Ab infanzia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutē &c. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Itē Galat. 1. *Si quis vobis euāgelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit.* Et Galat. 3. vbi dicitur, Testamento (etiam humano) nihil addi posse, quanto minus ergo diuino.

149 Respondetur, Prædicantes circa primum locū, quæ nos planissime, vt sonat, totum admittimus, supra modū mirifice nugari, vt vel vnicus iste loc⁹ documento esse possit, quam indignis modis scriptura ab eis tractetur. Quando enim dicit Apostolus, *sacra literæ*, volūt ipsi subintelligi, *sola*. Cū ait: *Quæ te possunt instruere*, addunt ipsi, *sufficienter*, exclusa videlicet Ecclesiæ, & traditionū auctoritate. Cū ibidē ait Apostolus: *Omnis scriptura utilis est ad docendū, &c.* rursum adest Hunnius, & hūc Apostoli textū suis strophis turpissime distorquet. *Omnis*, inquit, id est, *tota: utilis est*, id est, *sufficiens est*. Clamabā iam olim ego: *Erras; nugaris, impostor es Omnis*, ait Apostolus, non *tota: utilis est*, non *sufficiens est*: cur ex tuo capite alia verba sine traditione, sine auctoritate Ecclesiæ, sine textu scripturæ, imo contra aperta verba scripturæ obtudis? Cur scripturæ verba distorques, contra genuinam eorum significationem? contra receptissimum loquendi vsum? contra mentem Apostoli? contra concordem omnium Patrum interpretationem?

150 Addebam, si vox utilis significaret sufficiens, tunc omnem scripturam, atque adeo quemlibet scripturæ librum, fore sufficientem ad salutem & instructionem, quia omnis scriptura, adeoq; etiã omnis scripturæ liber est utilis ad docendū, &c.

Et quid ad hoc respondet Hunnius in Apologetico contra relat. pag. 335. *Mirum*, inquit, quod *Apostolus non in textu suo tale adiecerit explicatiuiculam: Vtile quidē esse scripturā, non tamen ad salutē sufficere.* Hic quid facerem Hunnio? Sensum eius loci vrsi non alium, nisi quem ipsamet verba Apostoli aperte præferunt. *Vtile* dixerat Apostolus, ego quoque *vilem* esse contendebam, vt dixerat Apostolus. *Sufficientem* nunquam dixerat Apostolus; ego quoque nec dixisse nec cogitasse asserui. Et iam adest Hunnius, admiratione an stupore correptus; *Mirum*, inquit, quod *talem explicatiuiculam nō adiecerit Apostolus*: cū ipsa tamen explicatio nostra, non tā sit explicatio, quã nuda recitatio verborū Apostoli, quæ vt sonant salua esse cupimus,

& à Prædicantibus corruptelis immunia. Mirum profecto, si hanc adeo impudentem stoliditatem, ac stolidam impudentiam vniuersus mundus non damnat.

151 Ad secundum locum responderetur, voculam *Præter*, græcè *παρά*, eo loco idem significare, quod *contra*, vt etiam SS. Patres interpretati sunt. Quo sensu etiam eadem vox accipitur Rom. 16. v. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis; vbi sine dubio Præter*, significat idem quod *contra*; cum scandala vtiq; non sint tantum præter, sed etiam contra verbum Dei. Neq; impugnare hanc responsionem potuerunt aduersarij in Colloquio Ratispon. sess. 7. ineptissime dicendo, *principium esse petrum.*

152 Ad tertium locum responderetur, inde tantum colligi, nihil posse ipsi scripturæ inseri; traditiones vero non scriptas omnes repudiandas, minime. Nam etiam extra testamentum potest testator peculiari quodam codicillo seu fidei commissio quaedam dispositiones hæredibus, seu Executoribus Testamenti commendare, quæ non minus executioni mandandæ sunt, quæ ea, quæ testamento constituta sunt.

153 Tertio obijciunt quosdam Patres, qui subinde dicunt, cuncta, quæ ad Religionem pertinent, sufficienter in scripturis contineri. Respondetur id ab eis duplici sensu verissime dici. Primo quia scriptura ea, quæ omnibus simpliciter scitu necessaria sunt, præcipuos videlicet articulos fidei in symbolo contentos, decè præcepta, & Sacramenta magis necessaria, satis explicite tradit, & simul Doctorem & iudicem Ecclesiam monstrat, sacrasque traditiones generatim commendat, ex quibus cætera discantur, vt recte notauit Hosius libro 3. de auctoritate scripturæ ante medium, & Bellarminus lib. 4. de verbo Dei cap. 10.

154 Secundo; quia omnia dogmata & decreta fidei & religionis ex Scriptura euidenter etiam deducantur, non ex ea quidem sola & solitarie spectata, sed accedente infallibili auctoritate Ecclesiæ: ex qua sic argumentari licet: Quicquid Ecclesia, in sacris scripturis commendata, publicâ auctoritate credendū proponit, id iuxta ipsas scripturas est infallibiliter verum, secundum illud Matthæi 18. v. 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus* Et 1. Tim. 3. v. 15. *Ecclesia est columna & firmamentum veritatis.* Hoc vel illud est tale: Ergo &c. Quare nec vnquam Sectarij dandum est, nos quidquam credere, quod nulla ratione in scriptura contineatur, vel ex ea deducatur, vt etiam in Colloquio post sess. 8. fufius responsum est; siquidem in scripturis omnia continentur, aut explicite, aut implicite, modo explicato.

155 Quarto speciatim obijciunt Irenæum l. 3. c. 2. vbi contra Gnosticos disputans ait: *Cum ex scripturis arguntur, in accusationem conuertuntur ipsarum scripturarum; quasi non recte habeant, neq; sint ex auctoritate, & quia varie sint dictæ, & quia non possit ex his inueniri veritas, ab his, qui nesciunt traditionem.*

Respondetur, cum Irenæus, ibidem de iisdem hæreticis mox subiungat, eos ad traditionem pro-

uocatos, etiam aduersari traditioni, vt superius ex Irenæo recitauimus; hæc quæ obijciuntur &c. contra Sectarios recte dici; non autem aduersus Catholicos. Illi enim pro libitu scripturas, quæ ad palatum non faciunt, reijciunt, puta libros Machabæorum, epistolas Iacobi, Iudæ &c. *tanquam non sint ex auctoritate; cum versione latina impugnantur; non recte se habet*, inquit: cum traditione ex communi Ecclesiæ sensu & consensu pre-munantur, aduersantur traditioni, sese Patribus & Doctoribus omnibus præferentes; hoc solo deteriores illis, quos Irenæus infestatur, quod nec verbo quidem tenus, & in speciem saltem, traditiones admittant. *Aduersus tales*, inquit ibidem Irenæus, *certamen nobis est, qui more serpentum lubrici, undique effugere conantur.* Plura hac de re in Relat. de Colloquio par. 1. c. 10. & in Apologetico eiusdem c. 8. & 10.

DVBIVM IV.

An traditiones seu verbum Dei non scriptum sint eiusdem auctoritatis cum verbo Dei scripto; & qua ratione legitime traditiones dignoscantur ab illegitimis.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 2. a. 9. & 10.

156 **Q**uod ad primum quæsitū attinet, distinguenda sunt tria traditionum genera: nimirum 1. Diuinæ, quæ ab ipso Christo traditæ. 2. Apostolicæ, quæ ab Apostolis traditæ. 3. Ecclesiasticæ, quæ post Apostolos ab Ecclesia, hoc est, Petri & Apostolorū successoribus traditæ sunt; etsi non raro Ecclesiasticæ traditionis nomen generatim omne genus traditionis in Ecclesia conseruari solitæ complectatur.

157 Quo posito, dicendum est, traditiones diuinæ non scriptas, & doctrinam diuinam Christi in Euangelijs conscriptam; item traditiones Apostolicas non scriptas, & decreta Apostolorū scripta; & deniq; traditiones Ecclesiæ non scriptas, cum decretis Ecclesiæ scriptis eiusdem auctoritatis esse, eandemq; vim habere ad Catholicam ac veram fidei ac religionis doctrinam comprobendam. Ita Bellarminus l. 4. de verbo Dei c. 2. Ratio est. Nam verbum Dei suam auctoritatē non accipit à charta vel scriptura; sed ex eo, quod à Deo profectum sit, vel immediate per Christum, vel mediate per Apostolos; ac proinde si quid eodem modo à Deo procedat, siue scriptum sit, siue non sit, parè semper auctoritatem habebit. Paulo diuersa est ratio traditionū Apostolicarū, & Ecclesiasticarū, si nō cum ipsa doctrina scripta, sed formaliter cū ipsa scriptura fiat comparatio; hæc enim ex parte modi præcellentiorē esse, quam decreta Apostolorum, vel Ecclesiæ, dictū est q. 4. dub. 8. sub finem.

Ad secundum quæsitum responderetur sequentibus assertionibus.

158 **ASSERTIO I.** Est aliquis in Ecclesia modus seu regula penes quam legitime traditiones